

Stanisław Sirko^{*}

JEDNOSTKA WOJSKOWA NA TERYTORIUM GMINY – DOBRY SĄSIAD

1. Lokalizacja jednostki wojskowej na terytorium gminy – podstawowe kwestie

Ważną rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa obywatelom odgrywają siły zbrojne. Lokalizacja ich elementów składowych, w znacznej mierze wynika z uwarunkowań operacyjnych, bieżącej realizacji zadań na rzecz obronności lub jest konsekwencją funkcjonowania sił zbrojnych w ramach określonych układów lub sojuszy. To sprawia, że są one rozmieszczone na terenie określonych gmin, zarówno wiejskich, miejsko-wiejskich lub miejskich. Działając w określonym otoczeniu są podatne na jego elementy, jednocześnie w określony sposób na nie oddziałują, szczególnie na znajdujące się w otoczeniu bliższym. W konsekwencji mogą być lepiej lub gorzej postrzegane przez lokalną społeczność¹.

Jednostki wojskowe funkcjonują na podstawie nadanego przez Ministra Obrony Narodowej etatu. Determinuje on ich strukturę, liczbę, rodzaje i rangę stanowisk służbowych, jak również liczbę i rodzaje uzbrojenia, środków transportu i innego wyposażenia, które jest im potrzebne do realizacji zadań. Jednostki wojskowe posługują się pieczęcią urzędową z godłem Rzeczypospolitej Polskiej oraz jej nazwą i numerem [Dz.U. z 2004r., Nr 241 poz. 2416, art. 3 ust. 5]. Wśród nich znajdują się oddziały lub inne związki organizacyjne, wyodrębnione pod względem administracyjnym i gospodarczym, mające osobowość prawną. Są to m.in. jednostki bojowe, jednostki tyłowe oraz instytucje wojskowe [Mała Encyklopedia Wojskowa, 1967, s. 591].

Nawiązując do określenia „sąsiad”, które jest prezentowane w *Słowniku Języka Polskiego* [1981, s. 184] przyjęto, że jest to ktoś znajdujący się tuż obok, na terenie graniczącym z danym terenem. Jednostka wojskowa, jako sąsiad,

^{*} Doktor habilitowany, profesor AON, Instytut Zarządzania, Wydział Zarządzania i Dowodzenia, Akademia Obrony Narodowej.

¹ Praca naukowa pt. *Uwarunkowania lokalne i regionalne funkcjonowania jednostek wojskowych na terytorium kraju* finansowana ze środków na naukę w latach 2010–2013, jako projekt badawczy Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, nr O N115311238.

znajduje się na terenie, który jest określony jako teren zamknięty [Dz.U. z 2010r., Nr 193 poz. 1287].

Wskazanie oddziaływania w układzie jednostka wojskowa-otoczenie jest interesujące poznawczo, z drugiej strony jest dużym wyzwaniem, zważywszy na szereg trudnień np. konieczność porównywania zróżnicowanych pod względem wielkości, profilu gospodarki, położenia geograficznego gmin. Także tereny zajmowane przez jednostki wojskowe są różne. Niejednakowe jest również ich rozmieszczenie w granicach gmin. Może także wystąpić taka sytuacja, że elementy jednostki będą położone na terytorium więcej niż jednej gminy. W konsekwencji utrudnia to formułowanie jednoznacznych wniosków.

W artykule przedstawiono wybrane wyniki badań sondażowych, przeprowadzonych wśród mieszkańców i przedstawicieli gmin, na terenie których stacjonowały jednostki wojskowe. Zaprezentowano opinie respondentów w zakresie oddziaływania jednostek wojskowych na sytuację społeczno-ekonomiczną w ich gminach.

2. Podstawowe informacje o realizacji badań

Badania sondażowe wśród mieszkańców gmin i przedstawicieli samorządów terytorialnych, zrealizowano w okresie od listopada 2010 do grudnia 2011 roku. Gminy zostały wylosowane spośród zbioru gmin, który zaczerpnięto z Rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z 24 listopada 2009 r. w *sprawie utworzenia garnizonów oraz określenia zadań, siedzib i terytorialnego zasięgu właściwości i ich dowódców* [Dz.U. z 2009r., Nr 206, poz. 1592]. W badaniach uczestniczyło 856 osób z 17 gmin (9 gmin miejskich, 1 gmina miejsko-wiejska, 7 gmin wiejskich)². Gminy, w których prowadzono badania są rozmieszczone w 13 województwach. Próba była próbą kwotowo-losową. Podział badanych ze względu na wiek i płeć uwzględniał proporcje osób mieszkających w każdej z gmin, w których badaniami objęto minimum 50 osób. Losowanie numerów telefonów respondentów, bez zwracania, zrealizowano z jednakowym prawdopodobieństwem dla każdego numeru.

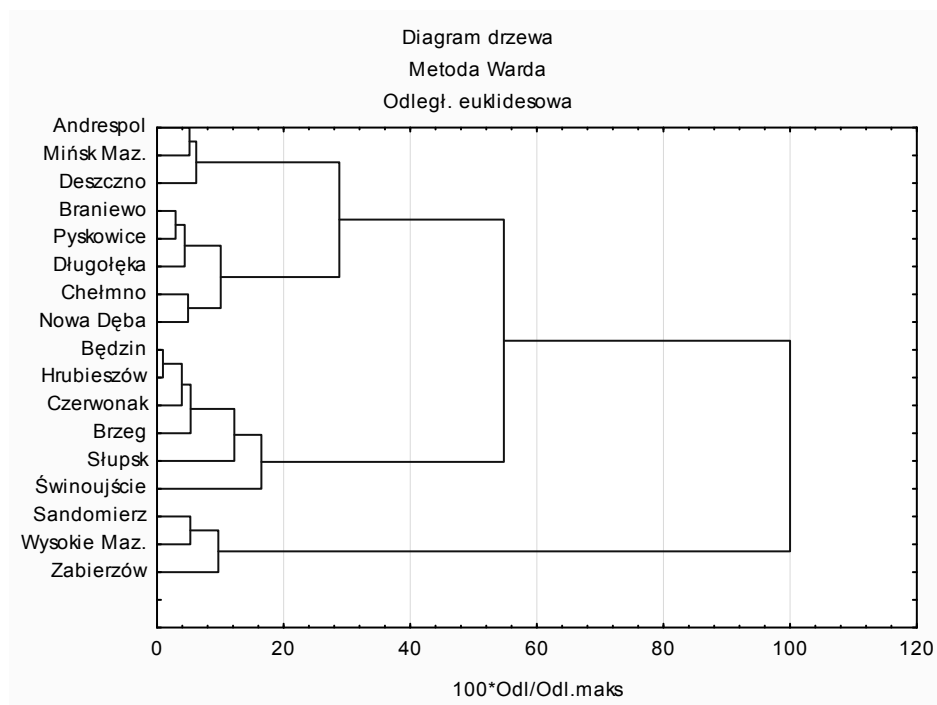
Badaniami objęto także 26 przedstawicieli samorządów terytorialnych, na terenie których w 2010 roku stacjonowały jednostki wojskowe. Zrealizowano je

² Wywiady z mieszkańcami gmin: Andrespol, Będzin, Braniewo, Brzeg, Chełmno, Czerwonak, Deszczno, Długoleka, Hrubieszów, Pyskowice, Mińsk Mazowiecki, Nowa Dęba, Sandomierz, Słupsk, Swinoujście, Wysokie Mazowieckie, Zabierzów, przeprowadziły na zlecenie Zespołu badawczego firmy: MillwardBrown SMG/KRC w Warszawie oraz 4P. Przedstawiciele Zespołu uczestniczyli w przygotowaniu pytań, które zostały zadane respondentom, a następnie prowadzili analizy na podstawie uzyskanego od firm materiału statystycznego.

techniką ankiety. Wzięło w nich udział również 47 pracowników samorządów terytorialnych, z terenu których, w latach 1990–2009, wycofano jednostki wojskowe. Prawidłowo wypełnione kwestionariusze ankiet nadesłało blisko 70,0% badanych.

Analizę zgromadzonego materiału statystycznego prowadzono wykorzystując programy komputerowe Excel i Statistica v. 9. Do weryfikacji hipotez statystycznych stosowano test niezależności χ^2 . Przedstawione w artykule wyniki, były istotne statystycznie na poziomie 0,05. W artykule, prezentując wybrane wyniki, starano się przedstawić punkt widzenia mieszkańców, głównie z perspektywy ich sytuacji zawodowej i wieku.

Gminy w których prowadzono badania były zróżnicowane pod względem potencjału społeczno-gospodarczego, w szczególności ludnościowego. W wyniku analizy parametrów, które odnosiły się do sytuacji na ich rynku pracy (liczba pracujących, liczba bezrobotnych zarejestrowanych, udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym, liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych) stwierdzono, że występuje pomiędzy nimi podobieństwo (rysunek 1), dostrzegalne także podczas interpretacji odpowiedzi badanych.

Rysunek 1. Dendrogram dla gmin, w których badano mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.stat.gov.pl/bdl/app/portret.dims> (dostęp 09.01.2013r.).

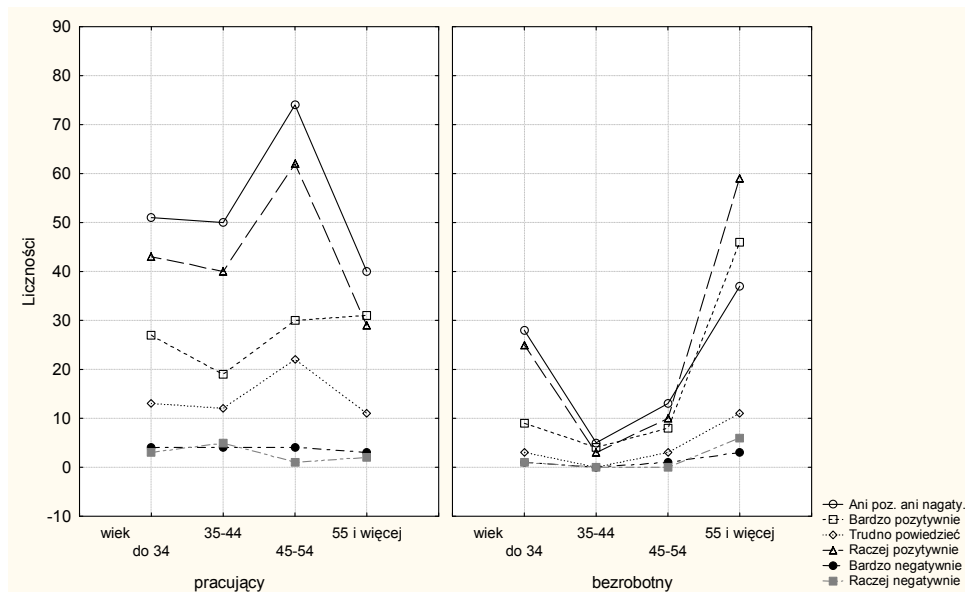
Wśród badanych mieszkańców gmin były osoby zróżnicowane wiekowo, posiadające najczęściej wykształcenie średnie, które były aktywne zawodowo lub pozostawały bez pracy. W gminach Hrubieszów, Chełmno, Sandomierz, Braniewo, Brzeg, Nowa Dęba, odsetek zatrudnionych i bezrobotnych wśród badanych był zbliżony, w pozostałych przeważały osoby aktywne zawodowo. Ankietowani pochodzili ze zróżnicowanych liczebnie rodzin. Najczęściej była to jedna lub dwie osoby w rodzinie, w pozostałych cztery i więcej. W niektórych rodzinach była osoba, która pracowała lub pracuje w jednostce wojskowej stacjonującej na terytorium gminy. Takie sytuacje najczęściej miały miejsce w gminach Świnoujście, Braniewo, Brzeg, Chełmno.

3. Jednostki wojskowe w oczach lokalnych społeczności

Prezentując opinie społeczeństwa na temat wojska, trzeba nawiązać do uwarunkowań historycznych. Kiedy w 1918 roku, po latach zaborów, Polska odzyskiwała niepodległość, uwarunkowania polityczne oraz zadania związane z walką o granice odradzającego się państwa polskiego, w dużym stopniu miały wpływ na formujące się Siły Zbrojne RP. W społeczeństwie utrzymywała się pewna rezerwa do wojska, będąca konsekwencją żywionej przez lata niechęci do zaborczych armii. W kolejnych latach sytuacja ta ulegała zmianie, jednak po zakończeniu II Wojny Światowej, oceny wojska znów nie były jednoznaczne. Zmiany strukturalne sił zbrojnych na przestrzeni ostatnich 65 lat sprawiały, że jedne jednostki były likwidowane, inne powstawały, niekiedy na bazie rozformowywanych lub były restrukturyzowane. Decyzje w tym zakresie były podejmowane na najwyższych szczeblach. Przeobrażenia w dużym stopniu były podyktowane potrzebą dostosowania Wojska Polskiego do nowej rzeczywistości.

Transformacja ustrojowa Polski przyczyniła się do zmian sił zbrojnych, w tym zmian dyslokacji jednostek wojskowych, ponieważ $\frac{3}{4}$ z nich było rozmieszczone blisko zachodniej granicy. W konsekwencji doprowadzono do bardziej równomiernego ich rozlokowania, w poszczególnych regionach kraju, starając się także uwzględniać konsekwencje podejmowanych działań, dla lokalnych społeczności. O skali tego zjawiska może świadczyć liczba rozwiązanych garnizonów. O ile w 1990 roku było ich ponad 250, to do 2012 roku ich liczba zmniejszyła się do 104 [Dz.U. z 2012 r., nr 93, poz. 533]. Trzeba przy tym pamiętać, że w skład garnizonu niekiedy wchodziła więcej niż jedna jednostka wojskowa. Ich likwidowanie generowało pewne konsekwencje dla lokalnych społeczności.

Pomimo zmian, które z różnym natężeniem trwają nadal, jak wynika z badań CBOS, opinie Polaków na temat wojska są zasadniczo dobre [Feliksiak, 2012]. W pewnym stopniu potwierdzają to, prezentowane w dalszej części artykułu, uzyskane wyniki badań.

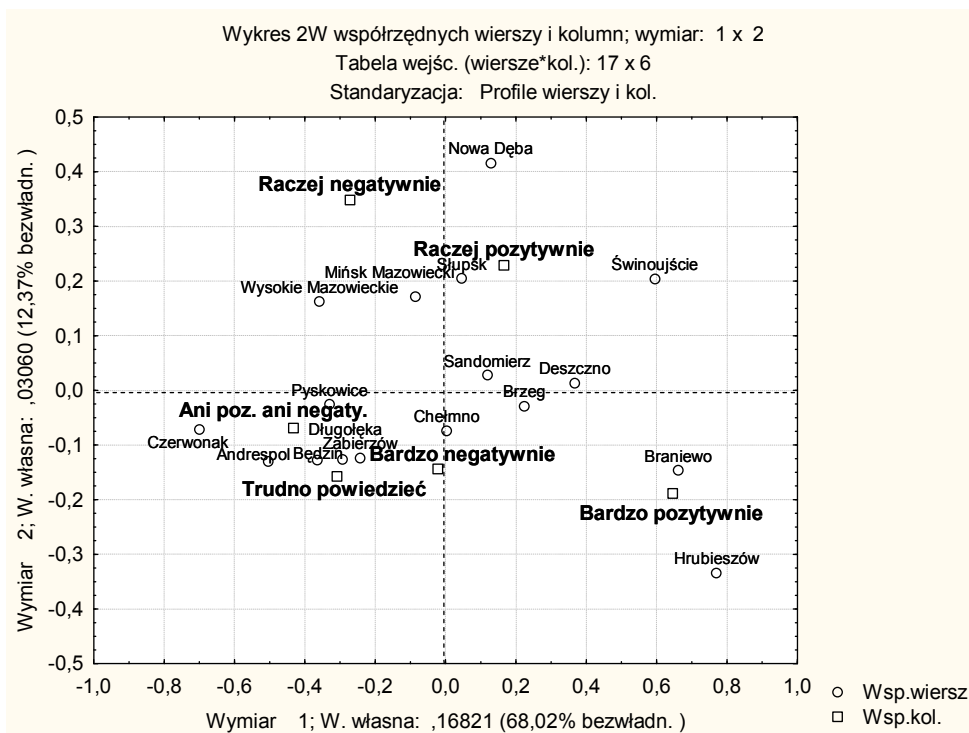
Rysunek 2. Ocena obecności jednostki wojskowej w gminie

Źródło: opracowanie własne.

Ogólnie ujmując respondenci dobrze ocenili obecność jednostki wojskowej w ich gminach (rysunek 2). O ile większość z nich (51,9%) pozytywnie postrzegala ten fakt, to równie często ankietowani (34,8%) mieli obojętny stosunek w tym zakresie. Niewielka grupa nie potrafiła zająć jednoznacznego stanowiska (8,8%) lub negatywnie oceniła obecność jednostki wojskowej w swoim sąsiedztwie (4,5%).

Odpowiedzi wskazujące na to, że obecność jednostki jest pozytywnie postrzegana były najczęściej prezentowane przez mieszkańców tych gmin, które znajdują się blisko granicy (Świnoujście (84,0%), Hrubieszów (80,0%), Braniewo (78,0%), Deszczno (70,0%)) – rysunek 3³.

³ Przedstawione wyniki analizy korespondencji interpretuje się na podstawie położenia punktów odzwierciedlających kategorie określonych zmiennych. Punkty, które znajdują się daleko od centrum rzutowania, wnoszą największy wkład do odrzucenia hipotezy o niezależności zmiennych. Bliskie położenie punktów należących do różnych zmiennych, wskazuje na występowanie powiązań między kategoriami. Niedalekie położenie dwóch punktów, które należą do tej samej zmiennej, wskazuje na duże podobieństwo ich profili (por. Stanimir, 2005; Stanisław, 2007).

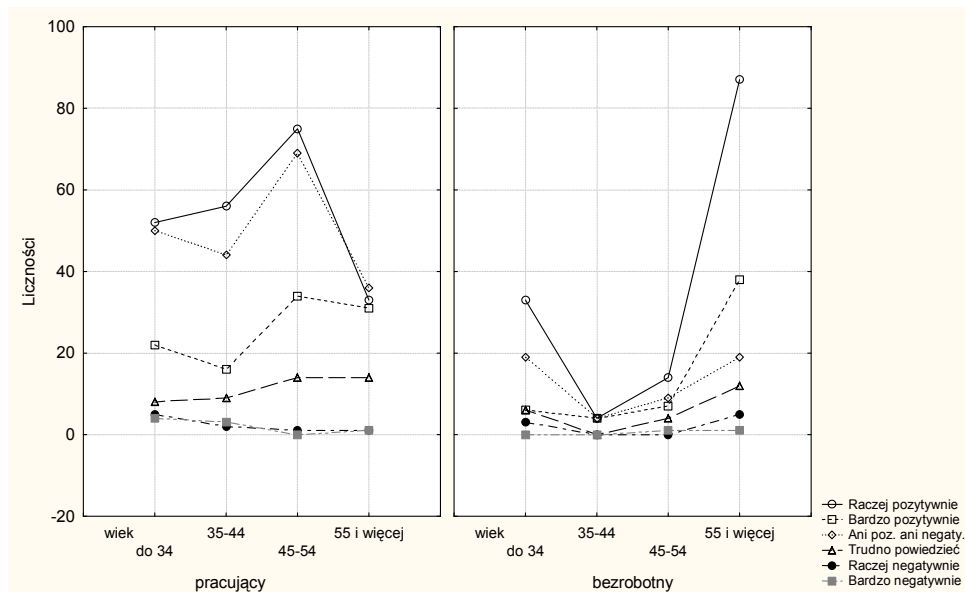
Rysunek 3. Ocena obecności jednostki wojskowej w gminie przez mieszkańców poszczególnych gmin

Źródło: opracowanie własne.

Obecność żołnierzy na terenie gmin była też dobrze odbierana przez przedstawicieli samorządu (według 77,8% tych, na terenie których stacjonują jednostki wojskowe oraz 72,7% tych, z terenu których wycofano jednostki wojskowe).

Z przedstawionymi wynikami korespondują inne, dotyczące oceny relacji jednostki wojskowej z otoczeniem. Według większości badanych mieszkańców (59,7%) są one dobre. Opinie takie często wypowiadali ankietowani, mieszkający w gminach położonych w rejonach przygranicznych: Świnoujście (88,0%), Braniewo (86,0%), Hrubieszów (82,0%), Słupsk (76,0%) – rysunek 4.

Często były to osoby w wieku 45–54 lat (57,0% spośród nich) i starsze (68,0% spośród tej grupy respondentów). Duży odsetek odpowiedzi neutralnych (minimum 50,0%) odnotowano wśród mieszkańców gmin: Zabierzów, Czerwonak, Długoleka. Przeważnie były to osoby w wieku mobilnym.

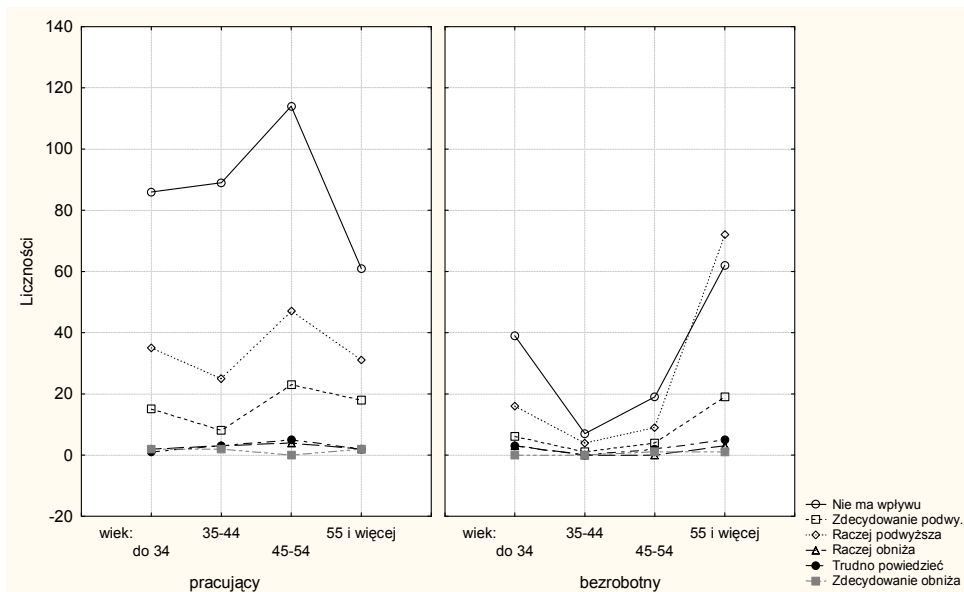
Rysunek 4. Ocena relacji jednostki wojskowej z otoczeniem

Źródło: opracowanie własne.

Obecność jednostki wojskowej na terenie gminy, w ocenie ponad połowy badanych mieszkańców (55,7%) nie wpływa na jakość życia lokalnej społeczności. Oddziaływanie takie dostrzegało natomiast 38,7% respondentów, najczęściej mieszkających w gminach: Braniewo (78,0% badanych z tej gminy), Hrubieszów (70,0%), Świnoujście i Deszczno (po 56,0%). Opinie te były charakterystyczne dla osób w średnim wieku i dla osób starszych (rysunek 5).

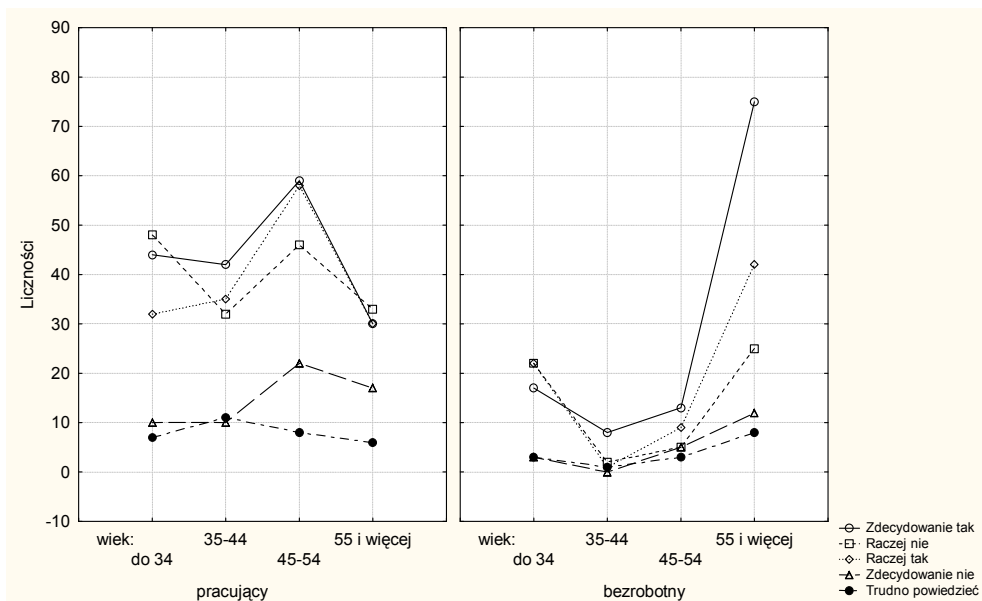
Jednostki wojskowe są jednym z wielu pracodawców i w pewnym stopniu wpływają na lokalne rynki pracy. Przeprowadzone symulacje pozwoliły stwierdzić, że pojawienie się na lokalnym rynku pracy pewnej liczby zwolnionych, np. w wyniku likwidacji jednostki wojskowej, różnie oddziałuje na ten rynek. W jednych gminach zwolnienie kilkuset osób spowodowałoby wzrost liczby bezrobotnych o kilkadziesiąt procent, dla innych, pojawienie się takiej liczby nie ma większego znaczenia [Piotrowska-Trybull i Sirko, 2012].

Pogorszenie się sytuacji na lokalnym rynku pracy, w wyniku likwidacji jednostki wojskowej, dostrzegało 55,1% badanych z grupy wiekowej 18–34 lat, 60,6% z grupy 35–44 lat, 61,0% z grupy 45–54 lat oraz 63,7% z grupy 55 lat i więcej (rysunek 6).

Rysunek 5. Ocena wpływu jednostki wojskowej na jakość życia

Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 6. Ocena wpływu likwidacji jednostki wojskowej na sytuację na rynku pracy

Źródło: opracowanie własne.

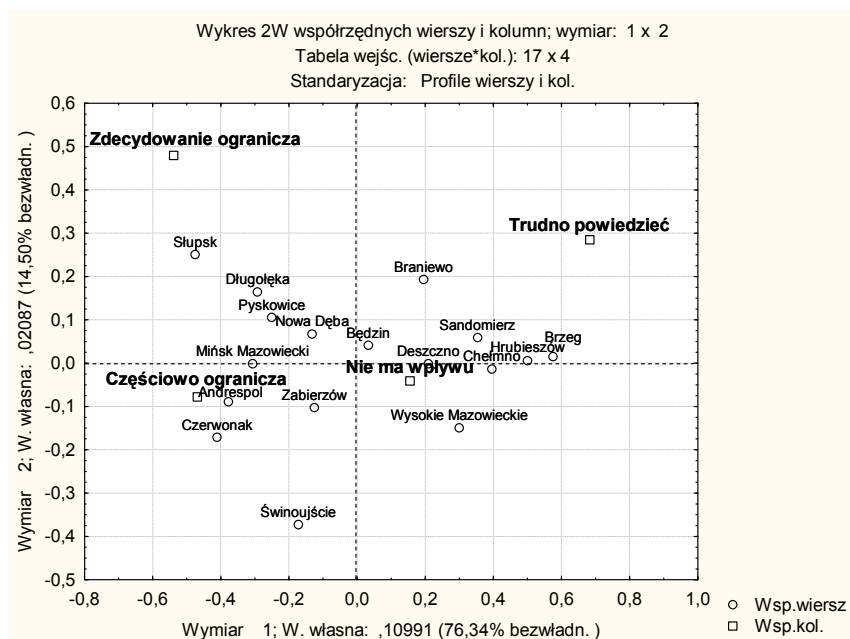
Byli to głównie mieszkańcy gmin: Braniewo (88,0% badanych z tej gminy), Hrubieszowa (74,0%), Świnoujście (56,0%), Sandomierza (52,0%). W pozostałych gminach odsetek odpowiedzi, wskazujących na radykalne pogorszenie sytuacji na lokalnym rynku pracy był mniejszy. Rolę wojska jako ważnego pracodawcy w gminie zauważali także przedstawiciele samorządów (61,0% spośród nich).

Opinie ankietowanych, odnośnie wpływu obecności wojskowej na terenie gminy na poczucie bezpieczeństwa mieszkańców, były zróżnicowane. Procent tych, którzy czują się bezpieczniej oraz tych, dla których obecność ta nie ma znaczenia, był zbliżony. Pozostali wskazali, że obecność jednostki wojskowej przyczynia się do obniżenia bezpieczeństwa. Na taki stan rzeczy może oddziaływać przekonanie, że jednostki będą celem ataków w sytuacji kryzysu lub wojny. W tym miejscu trzeba zwrócić uwagę, że w takich sytuacjach (kryzys, wojna) jednostki wojskowe opuszczają miejsce stacjonowania. Stosowane na współczesnym polu walki precyzyjne środki rażenia sprawiają, że rozwiązania z wcześniejszych wojen, niekoniecznie muszą być stosowane.

Wpływ jednostki wojskowej na rozwój lokalnych firm, w ocenie co czwartego z przedstawicieli władz gminy, realizowany jest głównie poprzez indywidualne zakupy dóbr i usług. To, że każdy z nich doświadczył likwidacji jednostki wojskowej na terenie swojej gminy sprawia, że ich opinie były cenne. Z punktu widzenia samorządu lokalnego utrata podmiotu (jednostki wojskowej), oznacza kurczenie się zasobów wewnętrznych, a w konsekwencji zmniejszenie potencjału społeczno-gospodarczego [Piotrowska-Trybull, 2012].

W ocenie dużej grupy badanych mieszkańców (65,2%) jednostka wojskowa w niewielkim stopniu lub w ogóle nie wpływa na wykorzystanie terenów gminy dla celów turystycznych. Najwięcej takich odpowiedzi odnotowano wśród respondentów z gmin: Wysokie Mazowieckie (84,0%), Hrubieszów (76,0%), Sandomierz (76,0%), Deszczno (72,0%) – rysunek 7. Opinie takie były charakterystyczne dla wszystkich grup wiekowych respondentów. Najczęściej takie stanowisko prezentowały osoby z wyższym i średnim wykształceniem.

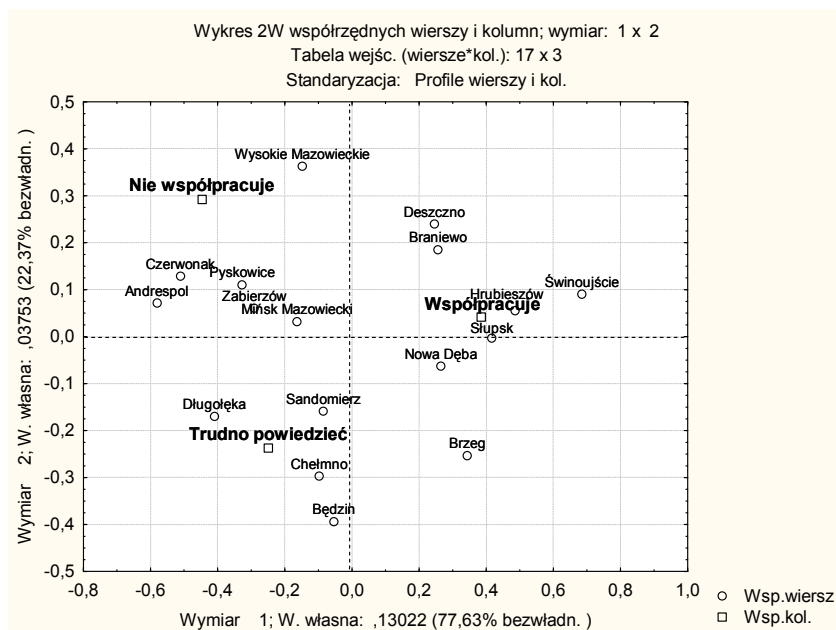
Większość z ankietowanych (68,3%) nie dostrzegała także takiego wpływu w zakresie funkcji mieszkaniowej w gminie. Ograniczenia w tym względzie były najczęściej prezentowane przez mieszkańców gmin: Hrubieszów (86,0%), Wysokie Mazowieckie (84,0%), Deszczno (78,0%). Jeszcze większy odsetek 74,0% respondentów nie widział oddziaływania jednostki wojskowej na rozwój funkcji usługowych na terenie gminy.

Rysunek 7. Ocena wpływu jednostki wojskowej na wykorzystanie terenów na cele turystyczne
Źródło: opracowanie własne.

Istotnym elementem obecności jednostki wojskowej w lokalnej społeczności jest współpraca ze szkołami. Taką współpracę dostrzegało (45,7%) ankietowanych. Co piąty z respondentów jej nie doświadczył, a pozostali nie potrafili zająć jednoznacznego stanowiska w tej kwestii. Analizując uzyskane wyniki (rysunek 8) można zauważyć, że współpraca ta jest bardziej zauważana w gminach północno- zachodniej i wschodniej Polski: gmina Świnoujście (80,0% badanych), Słupsk (66,0%), Deszczno (60,0%), Hrubieszów (70,0%).

Współpracę dostrzegali wszyscy badani niezależnie od ich wieku, jednak najczęściej były to osoby starsze. W jednakowym stopniu zwracali na nią uwagę respondenci bez względu, na ich wykształcenie. Współpraca ta była realizowana w formie pogadanek, spotkań w szkołach. Żołnierze uczestniczyli także w organizowaniu czasu wolnego lub wykonywali różne prace na rzecz szkoły.

Rysunek 8. Ocena współpracy jednostek wojskowych ze szkołami

Źródło: opracowanie własne.

4. Podsumowanie

W świetle przedstawionych wyników badań można stwierdzić, że jednostki wojskowe nie są uciążliwym sąsiadem. Zapewniają pracę dla pewnej grupy mieszkańców, nie utrudniają w istotny sposób rozwoju gmin, a żołnierze angażują się w działalność na rzecz lokalnej społeczności. Jednostki wojskowe zapewniają także, o czym wcześniej nie wspomiano, stałe wpływy do lokalnych budżetów, jako płatnik podatku od nieruchomości, podatku rolnego, leśnego oraz podatku od środków transportowych. Oczywiście nie zawsze i nie dla wszystkich sąsiedztwo jednostki wojskowej jest wygodne. Wystarczy wspomnieć na uciążliwości związane z hałasem generowanym np. przez samoloty. Reasumując, bilans korzyści i strat wynikających ze stacjonowania jednostki wojskowej na terytorium gminy, jest po stronie korzyści.

Bibliografia

- Cieślarczyk M., 2000, Społeczne konsekwencje restrukturyzacji sił zbrojnych w odbiorze lokalnych środowisk wojskowych, WBBS, Warszawa.
- Feliksiak M., 2012, Oceny instytucji publicznych, Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej, BS/39/2012.
- Gawlikowska-Hueckel K., Umiński S., 1999, Jakość życia w miastach – powiatach grodzkich, „Polska Regionów”, nr 3, Gdańsk.
- Panek T., 2007, Statystyka społeczna, Wyd. PWE, Warszawa.
- Piotrowska-Trybull M., 2012, Władze lokalne i ich opinie na temat wycofania wojska z gminy – aspekty ekonomiczne, Zeszyty Naukowe Akademii Obrony Narodowej, Warszawa, Nr 2 (87).
- Piotrowska-Trybull M., Sirko S. 2012, Sustainable development of municipalities and polish army restructuring’ interrelation, The Journal of Security and Sustainability, The General Jonas Žemaitis Military Academy of Lithuania, Vilnius, 2(2).
- Rozporządzenia MON z 24 listopada 2009 r. w sprawie utworzenia garnizonów oraz określenia zadań, siedzib i terytorialnego zasięgu właściwości i ich dowódców, Dz.U. z 2009r., Nr 206, poz. 1592.
- Rozporządzenie MON z dnia 25 kwietnia 2012 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie utworzenia garnizonów oraz określenia zadań, siedzib i terytorialnego zasięgu właściwości ich dowódców, Dz. U. z 2012 r., nr 93, poz. 533.
- Sirko S., 2012, Rynek pracy w wybranych gminach, na terenie których stacjonują jednostki wojskowe, Zeszyty Naukowe Akademii Obrony Narodowej, Warszawa, nr 2 (87).
- Społeczno-ekonomiczne skutki likwidacji garnizonów ujętych w Programie przebudowy i modernizacji technicznej Sił Zbrojnych RP w latach 2001–2006 oraz jego kolejnych aktualizacji, RCSS, Warszawa 2005.
- Stanimir A., 2005, Analiza korespondencji jako narzędzie do badania zjawisk ekonomicznych, Akademia Ekonomiczna, Wrocław.
- Stanisz A., 2007, Przystępny kurs statystyki, t.3. Analizy wielowymiarowe, StatSoft, Kraków.
- Szreder M., 2010, Metody i techniki sondażowych badań opinii, Wyd. PWE, Warszawa.
- Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. Prawo geodezyjne i kartograficzne, Dz.U. z 2010 r. Nr 193 poz. 1287.
- Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, tekst jednolity Dz. U. z 2004 r. Nr 241 poz. 2416.

Stanisław Sirko

MILITARY UNIT IN TERYTRIUM COMMUNITY – GOOD NEIGHBOUR

The article presents selected study directions, which was executed among inhabitants and representatives of local governments in which there are, or were stationed military unit in the past. In carrying out the studies, it was seeking the view of respondents on the impact of the military unit on the socio-economic situation.